Gåden om dødsskib mødt

Norsk politi og kommissions konklusioner om den uopklarede mordbrand på 'Scandinavian Star' indeholder afgørende fejl. Alligevel er der tavshed i Norge – og norsk erhvervsavis sammenligner sagen med falske teorier om mordet på John F. Kennedy. Det opfatter pårørende til de 159 omkomne som en hån. De kommer med et modsvar i en høring i morgen i Stortinget.

LARS HALSKOV

Håbet var stort i Oslo for to et halvt år siden – også selv om det var en svær dag.

Pårørende og overlevende fra mordbranden på passagerfærgen 'Scandinavian Star' gik hen til tavlen på den rå klippevæg med listen over de 159 omkomne – og strøg fingrene hen over navnene på dem, de havde mistet.

I hænderne bar de roser og blomsterbuketter, som de lagde ved mindesmærket på havnen i Oslo. Flest nordmænd, men der var også danskere til stede.

Fælles for alle var sorgen. Til hverdag lykkedes det ofte at inddæmme det ubærlige. Men hvert år på årsdagen for katastrofen – 7. april – kom det frem. Det hjalp dog at være sammen med andre, som forstod, hvordan det føltes. Hænder blev trykket, og snakken gik lavmælt.

Men det var håbet, som adskilte 7. april 2015 fra tidligere markeringer ved mindesmærket.

Før var de overlevende og efterladte blevet mødt med kølige juridiske afvisninger, når de bad om at få undersøgt de ubesvarede spørgsmål i forbindelse med 'Scandinavian Star'. Men nu havde norsk politi og Stortinget åbnet hver sin undersøgelse af tragedien.

For første gang var det officielle Norge mødt op med landets mest fremtrædende repræsentanter. Fulgt af sikkerhedsvagter kom dronning Sonja og statsminister Erna Solberg til arrangementet, mens Danmark havde sendt ambassadør Torben Brylle.

Anerkendelsen fra højeste sted i Norge glædede de overlevende og efterladte. Som Vidar Skillingsås, der kun var 14 år, da han var med på den fatale sejlads fra Oslo til Frederikshavn sammen med andre unge fra atletikklubben Strømmen, udtrykte det:

»Det er flot, at de stiller op«.

Dengang kravlede Vidar Skillingsås tilbage i røgen på skibet og reddede flere af sine atletikkammerater. For sin indsats fik han en pris. Men han mistede også tre venner, der havde sovet i kahytten ved siden af ham.

Den norske statsminister, Erna Solberg, gik på talerstolen og talte om de ubesvarede spørgsmål om katastrofen.

»Stadig leder vi efter svar. At vi finder disse svar, er vigtigt. Vi ved, at det er vanskeligt at forsone sig med tab uden at kende årsagerne til tabene«, sagde den norske statsminister, der satte sin lid til undersøgelserne.

Det gjorde talsmand Jan Harsem fra den norske støttegruppe også: »Vi er forsamlet her, mens politiske og juridiske undersøgelser er i gang. Vi ønsker svar«.

Tavshed i Norge

Men de fik ingen svar. Efter to års efterforskning henlagde norsk politi i august 2016 den største kriminalgåde i Skandinavien siden Anden Verdenskrig som uopklaret.

Oslos politimester, Hans Sverre Sjøvold, fremhævede, at det krævede stærke beviser, hvis politiet skulle rejse tiltale mod konkrete personer – og det havde politiet ikke fået i efterforskningen.

»Vi har fået flere svar, men ikke en klar straffesag«, sagde Hans Sverre Sjøvold.

Norsk politi var ikke alarmeret over, at skibets forsikring var blevet fordoblet kun en uge før mordbranden.

Eller at det amerikanske selskab SeaEscape, som fik udbetalt forsikringen, havde haft flere alvorlige brande på selskabets skibe i Caribien og fået udbetalt forsikringssummer. Eller at der var mindst to store mystiske brande henholdsvis 12 og 24 timer senere end de to første påsatte brande på skibet.

Det samme gentog sig et år efter.

I juni i år konstaterede det norske Stortings kommission, at sagen var uopklaret og holdt sig til politiets konklusioner. Kommissionen mente ikke, at der var tegn på hverken kunstig oppustning af skibets værdi eller forsikringssvindel – og der var kun to påsatte brande om bord. De andre brande i løbet af de 38 timers brandforløb på skibet var formentlig en genopblussen af de oprindelige påsatte brande, fordi stålet i skroget var meget varmt, lød konklusionen.

I morgen – 13. november – skal rapporten diskuteres i Stortingets kontrol- og konstitutionskomité. Her er der en offentlig høring, hvor den norske støttegruppe og den private norske ekspertgruppe Stiftelsen vil fortælle komiteen om deres syn på rapporten.

Men det store spørgsmål er, hvorfor norske medier og politikerne i Stortinget har været tavse, siden rapporten kom for fem måneder siden. I juni refererede de norske medier rapportens konklusioner, men de har ikke undersøgt, om politiets og kommissionens konklusioner holder.

med tavshed og hån

TABET. Vidar Skillingsås har flere gange været udstationeret i Afghanistan som officer i den norske hær – og adskillige gange har han været i faretruende situationer. Men i Norge er han kendt som den unge helt fra 'Scandinavian Star'. Dengang var han 14 år og kravlede tilbage i røgen på skibet og reddede flere af sine atletikkammerater. For sin indsats fik han en pris. Men han mistede også tre venner. Arkivfoto: Martin Lehmann

Heller ikke selv om Politiken har påpeget flere store fejl og udeladelser, som rejser afgørende tvivl om de norske myndigheders konklusioner.

I januar i år afslørede Politiken, at ingen var interesseret i at købe skibet til den fordoblede pris, som førte til en høj forsikring. SeaEscape hævdede ellers, at det var skibets markedsværdi, og at der var seriøse købere. Men disse købere fortalte Politiken, at de slet ikke ville købe skibet, fordi det var slidt og alt for dyrt. Altså var værdien kunstigt pustet op.

Hvilket er i modstrid med både politi og kommissions forklaring om, at fordoblingen af skibets værdi kun en uge før mordbranden var naturlig.

I september i år kunne Politiken så fortælle, at bagmændene bag 'Scandinavian Star' selv foreslog det daværende forsikringsselskab Fjerde Sø den fordoblede forsikringssum på skibet – og selskabet udstedte en police på beløb uden at undersøge skibets værdi. Det har forsikringsleder Jesper Aaby, der underskrev policen, fortalt Oslo politi i en afhøring.

Det stemmer ikke overens med, at politi og kommission har lagt til grund for deres rapporter, at Fjerde Sø vurderede »størrelsen på forsikringssummen som fornuftig og rimelig i forhold til et passagerskib af denne størrelse«. Det er faktisk det modsatte, som er sket.

Forvansket afhøring

Derefter stod et centralt vidne frem i Politiken i oktober i år og fortalte, at afhøringer af ham er blevet misbrugt af norsk politi og kommission. Det skete med det formål at fremme konklusionen om, at der ikke skete sabotage på skibet efter de to første påsatte brande.

Ifølge de norske myndigheder havde bjærgningschef Per-Gunnar Lundin forklaret, at hans firma Röda Bolaget ødelagde et hydraulikrør tre dage efter brandene. Det var derfor ikke ødelagt med henblik på at antænde en tredje brand på 'Scandinavian Star' 12 timer efter de første brande. Men det har han aldrig sagt, forklarede han til Politiken.

»Jeg har så svært ved at forstå, hvorfor præcis politiet skulle forvanske en afhøring. Når dette er fejlciteret, kan man spørge, om andre afhøringer også er fejlciterede. Jeg synes, at det er alvorligt«, sagde Per-Gunnar Lundin.

Hvis den tredje brand var fremkaldt bevidst ved et rørbrud, ville der være langt færre mistænkte brandstiftere om bord på skibet – og det kunne undersøges, om der var en forbindelse til de to første påsatte brande. Mens der var 482 passagerer og besætningsmedlemmer om bord ved de første brande, var der på tidspunktet for den tredje brand kun få besætningsmedlemmer og brandfolk.

Politiken bad Oslo Politi og den norske kommissionsformand, Frank K. Olsen, om et svar på de nye oplysninger og bjærgningschefens alvorlige kritik. Men politiet havde ingen kommentarer – og kommissionsformanden svarede aldrig.

Den norske avis, som har skrevet mest om sagen i de seneste måneder, er er- ▶

TIDSLINJE

21.2.2016. Søfartsstyrelsens hovedundersøger af branden mener, at de påsatte brande var planlagt.

10.4.16. Det amerikanske selkab bag skibet var forfulgt af mystiske brande på flere af selskabets skibe.

15.1.2017. Skibets pris blev pustet op til det dobbelte kun en uge før mordbranden, og ingen ville købe.

17.9.2017. Forsikringsselskabet undersøgte ikke skibets værdi, før forsikringssummen blev fordoblet.

8.10.2017. Centralt vidne siger, at politi og kommission har fejlciteret ham på vigtigt punkt om brandene.

hvervsavisen Dagens Næringsliv. Men det har været i flere ledere, som har fremlagt avisens holdning – og de har handlet om at få kritikerne til at tie. Som avisens leder konkluderede lige efter kommissionens rapport i juni i år:

»På et eller andet tidspunkt må man lade de døde få hvile i fred«.

I en anden leder under overskriften 'Falske teorier' sammenlignede Dagens Næringsliv teorien om forsikringssvindel på Scandinavian Star med konspirationsteorier om mordet på John F. Kennedy, og at Elvis Presley lever.

Talsmand Jan Harsem fra den norske støttegruppe sukker dybt, da han får refereret disse ledere. Han har også læst dem og understreger, at det ikke handler om teorier. Det gælder om at undersøge faktuelle forhold for at finde ud af, hvad der er sket – og ikke andet:

»Det er betænkeligt og opsigtsvækkende, at en avis som Dagens Næringsliv har et så lavt kompetenceniveau. Det virker ikke, som om skribenten overhovedet har læst kommissionsrapporten eller grundlaget for, at kommissionen blev nedsat«, siger han.

Upassende og uværdigt

Derfor bliver Jan Harsem også provokeret af, at Dagens Næringsliv ikke længere vil have debat om den uopklarede mordsag med henvisning til, at »lade de døde hvile i fred«.

»Det er et upassende og uværdigt signal at sende fra en avis, når den ikke ved noget om sagen«, siger han.

Politiken har bedt om at få en kommentar fra Dagens Næringslivs chefredaktør, Amund Djuve, til både lederen og kritikken fra Jan Harsem. Men chefredaktøren er ikke vendt tilbage.

Efter Politikens afsløringer stod Jan Harsem frem i september i år og kritiserede både politiet og kommissionen.

»Det er belastende. Vi har i Norge haft en efterforskning og en undersøgelse, og så kommer der ny information, som sætter tingene i en sammenhæng. Det burde være gjort af politiet og kommissionen, men det har de ikke gjort«, sagde Jan Harsem, der mistede sin gravide kone på skibet, mens han selv overlevede sammen med sønnen Halvor.

Siden har han sammen med støttegruppen gennemgået kommissionens rapport og har skrevet en 44 siders redegørelse. Desuden har den private ekspertgruppe Stiftelsen også forberedt et indlæg til høringen.

Den norske støttegruppe kritiserer især den manglende undersøgelse af de økonomiske transaktioner bag skibet.

»Norsk politi har ikke engang undersøgt, hvem der reelt var rederen bag skibet. Hallo, vi er i 2017, og politiet har til dags dato ikke undersøgt det mest grundlæggende«, siger Jan Harsem.

Når dertil lægges oplysningerne om skibets kunstigt oppustede værdi, bagmændenes utroværdige økonomiske forklaringer og forsikringsselskabets manglende undersøgelse af skibet, er talsmanden ikke i tvivl.

»Da politiet åbnede efterforskningen med udgangspunkt i de økonomiske forhold, og disse centrale spørgsmål stadig står åbne, kan man ikke stoppe efterforskningen«, siger Jan Harsem.

Han holder en pause, da han bliver spurgt, hvorfor norske medier ikke interesserer sig for disse spørgsmål i Skandinaviens største uløste mordgåde.

»Det er et spørgsmål, som jeg også har stillet mig selv. Det viser, at inden for et demokrati, som skulle være oplyst, lader det sig altså gøre at lægge låg på og fornægte selv meget alvorlige forhold i samfundet«, siger han og tilføjer:

»Jeg tror, at der er en træthed i norsk presse. Der er ingen medier, som sætter sig ind i, om politiet og kommissionens argumenter holder. Opsætningen på mediescenen er foregået så mange gange, at chefredaktørerne ikke vurderer, at der er grundlag for at undersøge sagen igen – også selv om der er nye oplysninger, og sagen er uopklaret. Der er simpelthen en manglende forståelse for dimensionerne i sagen«.

Den norske journalist Tron Strand fra Bergens Tidende skrev i 1997 i et samarbejde med Jyllands-Posten en længere artikelserie om de økonomiske netværk bag 'Scandinavian Star'. Han fulgte sagen i flere år frem til 2000, men siden gik han over til andre opgaver på avisen.

I dag arbejder han på Bergens Tidendes politiske redaktion i Oslo og er formand for Stortingets presseloge. Han er ikke imponeret over lederartiklerne i Dagens Næringsliv.

»Det er udtryk for sjusk og manglende kundskab, at Dagens Næringsliv er så bombastisk omkring en sag, som den ikke har styr på. Avisen har aldrig undersøgt dette sagskompleks og forholder sig blindt til det, som den tror er den autoritative mening om sagen – altså kommissionens konklusioner«, siger han.

> **Hallo, vi er i 2017, og politiet har til dags dato ikke undersøgt det mest grundlæggende**
>
> Jan Harsem, talsmand for overlevende og pårørende

Tron Strand mener, at problemet er, at hverken politiet eller kommissionen har undersøgt sagen til bunds:

»Sådan som jeg ser det, er der endnu ikke gennemført en fyldestgørende og omfattende undersøgelse i stil med den kommission, som undersøgte Breiviks terroraktion 22. juli 2011 i Norge. Ingen af de hidtidige undersøgelser af 'Scandinavian Star' har haft mandat til at undersøge alle sagens forhold«.

Tron Strand fremhæver, at flere medier i Norge gennem årene har forsøgt at undersøge dele af sagskomplekset omkring 'Scandinavian Star'.

»Det har været et betydeligt arbejde«, siger han, men det er ikke lykkedes for norske medier at få et gennembrud.

Tron Strand undrer sig også over, at norske medier har været så tavse efter kommissionens rapport i juni i år.

»Når Politiken så stærkt har problematiseret indholdet i kommissionsrapporten, og en af de centrale kilder føler sig misbrugt af politi og kommission, er det jo en oplagt nyhed for norske medier. Men ingen af dem er gået ind og kritisk undersøgt rapporten. Jeg har ikke noget bedre svar, end at det må være udmattelse efter flere års debat«, siger han.

Tron Strand arbejder til daglig med politikerne i Stortinget og har et bud på, hvorfor de ikke vil gå ind i diskussionen.

»Det politiske miljø er generelt meget autoritetstro. Når en kommission nedsat af Stortingets kontrol- og konstitutionskomité kommer med så klare konklusioner, vil politikerne ikke udfordre deres egen kommission. Der skal rigtig meget til for at få politiske partier til at sige, at rapportens konklusioner er forkerte«, siger Tron Strand.

Politiken har sendt artiklerne om de store fejl i kommissionsrapporten til Arbeiderpartiets Jan Bøhler, som var aktiv for at få oprettet kommissionen, og til kontrol- og konstitutionskomiteens daværende formand, Martin Kolberg fra Arbeiderpartiet, og bedt om kommentarer. Men ingen af dem er vendt tilbage.

Tron Strand tror, at gennembruddet skal komme et andet sted fra. En af pengemændene bag skibet skal løfte sløret for at lette sit hjerte: »Jeg tror ikke, at vi kommer nogen vegne med denne sag i Norge, før de, som virkelig sad på pengene bag skibet og vidste, hvad der skete, bestemmer sig for at snakke«.

Den anerkendte norske krimiforfatter Kjell Ola Dahl har fulgt sagen i flere år og har skrevet en dokumentarisk bog, som hudfletter politiets efterforskning. Hans krimibøger er prisbelønnede og meget omtalte, men dokumentarbogen blev ignoreret af de største medier i Norge.

»Spørgsmålet er, hvorfor kritikken ikke trænger igennem. Jeg tror, at det virker massivt for medierne, at både politiet og kommissionen afviser bevidst sabotage på skibet efter de to første påsatte brande. Derfor bliver det let at afvise kritikere som folk, der tror på konspirationer, og sagen er også kompleks. Alligevel mener jeg, at det er en gåde, at norske medier ikke påtager sig at undersøge sagen«, siger Kjell Ola Dahl, der har et bud på, hvorfor det ikke sker:

»De journalister, som oprindelig fulgte sagen og kendte den, er enten blevet pensioneret eller dækker nu andre sager. De norske pressefolk, som i dag dækker sagen, kender den ikke godt nok. Dermed er kompetencen ikke til stede i norsk presse. Det er så hårrejsende, hvad der står i denne kommissionsrapport, at det er en skandale, at norsk presse ikke har taget fat i det«.

lars.halskov@pol.dk